

SIYASET VE YAZILI BASIN İLİŞKİLERİ

*Fikri OKUT**

Giriş:

İletişim olgusu, eskiden yalnız bir haber iletme olayı ile sınırlıydı Oysa şimdi her alana (işletmelere, kültürlere, ailelere...) girmiş, günümüz toplumlarında büyük bir olgu olarak önem kazanmıştır. Çünkü, insanlar birbirleriyle karşılaşır karşılaşmaz bilgi alışverişi başlamakta, mesajlar iletilmekte, buyruklar verilmekte ve duygular dile getirilmektedir. Bu durum, insanları kaçınılmaz olarak, gitgide kitle iletişim araçlarına itmektedir. Günlük olaylara; sosyal hayat ve dünya ile ilgili konulara, verilere, analiz ve yorumlara ancak kitle iletişim araçları, siyasi iktidarlar ve resmi makamlar tarafından daima bir etkileme, statü kazandırma, reklam ve propaganda yapma, kanaat oluşturma ve uyutma vasıtaları olarak algılanmış; dolayısıyla kitle iletişim araçları vazgeçilmez olmuştur. Kuşkusuz ki kitle iletişim araçları içinde yazılı basının oldukça büyük bir yeri vardır. Her şeyden önce okuyucuya, iletiyi (haber, bildirme yazısı, mesaj...) geniş olarak işleme, yorumlama, değerlendirme, eleştirme; okuma hızını tayin etme, sunma zamanını seçme ve yeneden ele alma gibi özel kolaylıklar sağlar. Ayrıca, Klapper'in de dediği gibi bütün diğer kitle iletişim araçları içinde azınlık görüşlerini aksettirmeye en uygun görülen araç budur ve ikna gücüne de sahiptir.

Çalışmamızı dört bölümde ele aldık. Birinci bölümde, siyasî sistemlerin işleyişi bakımından siyasî iletişimin nasıl bir önem taşıdığını açıklamakta yardımcı olacağını düşünerek, siyaset, siyasî iktidar ve siyasî güç kavramlarını ele aldık, ikinci bölümde, siyaset iletişim ilişkilerinin boyutlarına değindik. Üçüncü bölümde, yazılı basının siyasîlerin elinde bir siyasî propaganda aracı olarak nasıl kullanıldığını açıkladık. Son bölümde, siyasî iktidarların yazılı basını niçin denetimleri altında tutmak istediklerini açıklamaya özen gösterdik.

A- Siyaset, Siyasî iktidar ve Güç :

Arapça'da "sase" fiilinden türetilmiş; seyislik, at idare etmek; ülke yönetimi gibi anlamlara gelen bu kavramın, Batı dillerindeki karşılığı. Yunanca "politica" sözcüğüne dayanmaktadır. Politica Yunanca'da siyasal şeyler; vatandaşlık hakkına ilişkin şeyler; devleti, devlet yapısını, siyasal rejimi, cumhuriyeti, egemenlik hakkını ilgilendiren her şeydir¹. "Politika Bilimi" kitabının yazarı, politika üzerine getirilen tanımları şu şekilde aktarıyor:

* Yrd. Doç. Dr., SAÜ. Fen-Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi.

¹ *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III/431.

"Akademi sözlüğünde şöyle diyor : Politika; bir Devlet! yönetmek ve dış ilişkilerini yürütmek sanatına ilişkin tüm bilgiler, kamu işleri; siyasal olaylar... Hatzfeld ile Darmsteter şöyle diyorlar: Hükümet etme sanatı, hükümet etme yolu, kamu işlerine ilişkin olan herşey. Littre de politikayı; devletlerin yönetimi bilimi veya bir devleti yönetmek ve öteki devletlerle olan ilişkilerin sürdürme sanatı olarak tanımlıyor. Ve Büyük Ansiklopedi de, politikanın bir devleti yönetme sanatı olduğunu doğruluyor².

G. Bouthoul'a göre, "siyaset tanımlarının çoğu, onun faydacı cephesini bize çevirmektedir. Aristo, siyaseti uygulamalı, işe yarayan ilimler alanına yerleştirir. Littre ve Dictionnaire de l'Académie için siyaset: "Bir devleti yönetme ve bu devletin dış ilişkilerini yürütme sanatıdır". Andre LALANDE, bu tanımları daha kesinleştirmek isteyerek şöyle yazar. "Siyaset, iktisadî ve sosyal diye adlandırılan meselelerin; adalet, yönetim, sanat, ilim, öğretim, millî savunma gibi uygar hayatın diğer uğraşları karşısındaki devletle, hükümeti akla getirir". Bu uğraşların çoğunluğu bugün devlete bağlanmış, hiç değilse etkisine girmiştir. Fakat, kökünü öteki millî meselelere salmış bir genel siyasî uğraşı bütün bunları avucunda tutup, hükmetmektedir"³.

Batı'da 15. ve 17. Yüzyılda devletin yapı ve işlerlerinde meydana gelen gelişme ile birlikte, siyaset kavramı, "devletin faaliyetleri" anlamında ele alınmaya başlanmıştır. Bu nedenle düşünürler, ister istemez, siyasal incelemelerinde devleti merkez olarak almışlardır. Bu bakış açısına göre siyaset, kanun yapan (yasama), onu uygulayan (yürütme) ve anlaşmazlıkları çözümlleyen (yargı) kurumların işleyişi ve organizasyonu biçiminde ele alınmaktadır. 1950'lerden sonra, siyaset anlayışında bazı değişiklikler olmuştur. Siyaset bilimcileri, yasama, yargılama ve yürütme organlarının kendi başlarına var olmadığı, biri diğerinden ya da toplumdaki diğer siyasal örgütlerden (siyasal partiler ve baskı grupları gibi) bağımsız olarak işlemediğini vurgulamışlardır. Bu nedenle siyasal gruplar, halk hareketleri, siyasal kayıtsızlık, siyasal katılma, karizmatik liderlik gibi konuların incelenmesi ve değerlendirilmesi zorunlu olmuştur. Son zamanlarda bilimsel siyaset çalışmaları önem kazanmıştır. Bu çalışmaların yapılmasına, gayriresmî siyasal, iktisadî, sosyal ve kültürel etmenlerin öneminin artması neden olmuştur⁴.

Siyaset, yalnızca kanunların yapılması, yorumlanması ve uygulanması değildir. Bunların yanında, vatandaşların tutum ve davranışları, seçim ve

² Prélôt. Marcel, *Politika Bilimi*, (Çev. Nihal Önal), İstanbul 1972, s. 11

³ Bouthoul. Gaston, *Siyaset Sosyolojisi* (Çev. A. Türkay Yazıcı), İstanbul 1968, s. 11.

⁴ Eryılmaz, Bilal, "Siyaset", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, s. 432

kulis çalışmaları, baskı gruplarının iktidarı etkilemeye yönelik faaliyetleri ile ilgili karmaşık bir süreçtir. Siyaset, esas itibarıyla toplum için bağlayıcı kararların alınmasına yönelik bir faaliyettir. Siyasal kararların yöneldiği alan, birey değil, "kamu"dur. bir faaliyet ya da süreç olarak siyaset, günümüzde çeşitli somut yapılar (hükümet, siyasal partiler, baskı grupları vb.) tarafından yürütülür. Toplumu ilgilendiren kararlar, siyasal iktidar tarafından alındığı ve onun tarafından uygulandığı için, siyasal faaliyetlerin amacı, iktidarı ele geçirmek, ya da etkilemektir. Bu nedenle bazı düşünürler siyaseti "iktidar mücadelesi" olarak nitelemişlerdir. Basit bir kişi için ise, politika, herşeyden önce siyasî hayat, iktidar çevresindeki uğraşı demektir. Siyasî hayat, görünümünün çok yönlülüğü nedeniyle, siyasal oluşumda bir dereceye kadar birlik sağlamaktadır; bu birlik de, güçler, etkiler ve davranışlar işleyişinin sonucu olan bir yetki, iktidar ve güç diyalektiğine bağlanır⁵.

M. Prélot'a göre, "devletsel kurumu siyasal bilginin merkezi olarak belirtirken, yerleşmiş, örgütlenmiş ve kişilik dışına çıkmış iktidarın da önceliğini belirtmiş oluruz. Kişisel olsun, toplu olsun her tür gücün, bilerek veya bilmeyerek iktidarı ele geçirme amacını güttüğü siyasal yaşam için de aynı şey sözkonusudur. Hiç kuşkusuz, ona doğru girilen bir hareket, kişisel veya toplu çıkar kaygısına kapılmış insanları da kendisine çekecektir. Bunlar, hizmet etmek veya ettirmek isteğiyle, dolaylı veya doğrudan, iktidarı ele geçirmek veya hiç olmazsa onu etkilemek tutkusuna kapılacaklardır. Tümünü siyasal tarih, eğer salt olayların sıralanmasından öteye gitmemekle yetinmeyecek olursa, her devletin varoluş şartı olan bu temel eğilimi, iktidarın ve gücün bir arada elde bulundurulması, toplanması tutkusunu dile getirecektir"⁶. -

Siyasal dinamik, iktidarın içerisinde sürekli olarak güç alışverişlerinden oluşur. İktidar, gücünü korumak ve yenilemek zorundadır. Bunun içindir ki, siyasal olgunluğa erişmiş her tür gücü kabullenmesi gerekir, hiç kuşkusuz, bu noktaya hiç erişemeyen güçler' bulunduğu gibi, iktidara erişip de orada tutunamayan güçler de vardır. Politikada en büyük güç, insandır; niteliği sayesinde, iktidarı ele geçirmeyi bilen, hatta onu ortak rıza ile ele geçiren kişiye aittir. Demek oluyor ki, ön planda politikacılar yer almaktadır. Öteki önemli güç ise toplu güçlerdir. Bunlar iki büyük sınıfa ayrılabilir. Örgütlenmemiş gruplar (kamuoyu-toplum sınıfları) ve örgütlenmiş gruplar (partiler-meslek sendikaları-dinî cemaatler-silahlı kuvvetler). Çağımızda, örnek örgütlenmiş grup, politikada, partidir. Çok sayıda üyeyi bir araya toplayıp bir

⁵ Prélot, a. g. e., s. 145

⁶ Prélot, a. g. e., s. 146.

disiplin altına alan parti, demokraside oy mekanizmasıyla, monokratik sistemlerde ise başka yöntem ve yollardan, iktidar haline gelecek olan bir güç yaratır. Günümüzde örgütlenmiş siyasal partilerin iktidar olmak için etkilemeye çalıştıkları en önemli örgütsüz toplum da, L. Romier'in verdiği unvanla "göçebe imparatoriçe", yani "kamu oyu"dur⁷.

B- Siyaset - iletişim ilişkisi:

Siyasal sistemlerin işleyişi, ister olağan olsun, ister olağandışı, mutlaka bir siyasal katılmayı gerekli kılar. Yani toplum üyelerinin siyasal sistemde karar alıcıların aldıkları ve alamadıkları kararları etkilemek için giriştikleri faaliyet ve eylemlerin tümü kaçınılmazdır.

Modern toplumlarda, doğrudan doğruya siyasal katılma ile halkın yönetime katıldığı görülmektedir. Çoğunluk yönetimi, temsili meclisler ve yazılı anayasalar halkın geniş ölçüde seçimlere katılmasını sağlamaktadır. Seçmen kitlesinin çap ve hacim bakımından artması ölçüsünde, bu yığınların destek ve yardımın elde etmek uğruna girilen çabalar da gittikçe yoğunlaşmaktadır. Vatandaşların en geniş ölçüde faal olarak katıldıkları çok partili demokratik bir düzenin gelişimi ister kamu yararının tümünü, ister belirli bazı grupların çıkarları doğrultusunda sorunların çözülmesini ilgilendirsin, bu sorunlar etrafında meydana gelmiş bulunan kamu oyunun dinamizm, yoğunluk ve süreklilik derecesine bağlıdır. Demokrasilerde hükümetler, partiler, sendikalar, iş çevreleri, kamuoyuna karşı hassastırlar ve tutumlarını kamu oyunun tepkisine göre ayarlamaktadırlar. Çünkü "kamu oyu bir sorun üzerine halkın genel düşüncesidir"⁸. "İsimsiz bir güç olan kamu oyu" çoğu kez, siyasal bir güçtür ve bu gücü hiç bir anayasa öngörmez⁹.

Bir güç elde edip, bu gücün eyleme geçmesi için bir dayanak noktası olan kamu oyunu bilmek, siyasal kişi için son derece iştah açıcıdır. Etrafını çevreleyen taraftarları ve dalkavukları nedeniyle zor durumdadır. Çünkü bu çıkarlarını kollayan kişiler, siyasal kişi etrafında, kendilerine uygun bir alan, bir hava oluştururlar. Kendi seçmen alanında, siyasal kişiyi, etkin seçmenler, çıkar sahipleri ele alırlar ve onu bilinçlendirirler. Bu nedenle, meslek sendikalarının görüşlerini, ticaret odalarının görüşlerini bilecektir. Fakat halkın derin görüşünden, gizli oylarla dile gelen görüşlerden haberdar olamayacak-

⁷ Prélôt, a. g. e., s. 147

⁸ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1988, s. 774.

⁹ Sauvy Alfred, *Kamuoyu*, (Çev. Süheyl Gürbaşkan) İstanbul 1974, s. 7

tır¹⁰. Bu bakımdan siyasal sistemler, yönetenler ile yönetilenler arasında düzenli bir biçimde kurulan çift yönlü bir bilgi akışına dayalıdır.

Çağdaş toplumlar, fikirler, yüzyüze tartışmanın mümkün olamayacağı kadar çok sayıda insana ulaşmakta; kamu, modern kitle haberleşme araçları vasıtasıyla belirli fikirleri tartışmasız kabul etmek zorunda kalan yığınlar haline gelmektedir. Haberleşme sistemi öyle bir durumdadır ki; karşı soruların, tenkidlerin etkili olması pek mümkün değildir. Dolayısıyla fikirlerin harekete dönüşmesi imkanı gitgide azalmaktadır. Hükümetin resmî desteğine sahip güçlü teşkilatlar, halk kitlelerine kadar nüfuz etmektedirler. Bu zamanla devletin kitleleri sindirmesi şekline dönüşür¹¹. Grup ya da örgütün dışsal ilişkileri sağlıklı bir biçimde yürütebilmesi için kendi içinde tutarlı ve verimli bir iletişim ağı geliştirmesi zorunludur. Siyasal ilişkilerde iletişim; karmaşık bir yapı arz eden siyasal ve toplumsal sistemle ilişkide, iletinin oluşturulması, ulaştırılması ve tepkilerin alınmasına kadar sağlıklı bir biçimde kurulmasında, siyasal örgüt ya da görüşün yeniden üretimi ve sürdürülmesinde son derece önem kazanmaktadır. Seçim, referandum ve plebisit türünden olaylar, siyasal liderler ve yorumcularla, kamu oyu yapımcılarının yasal yollarla siyasî hayata katılmayı artırmaya çabaladıkları dönemleri oluşturmaktadır. Seçim konuşmalarının kapsamına dikkat edilecek olursa, siyasal partilerin, kendilerini destekleyecekleri umdukları topluluklara davetiye çıkartmayı hiç bir zaman ihmal etmedikleri göze çarpacaktır. Bu açıdan kitle iletişim araçları siyasal parti liderlerinin, siyasal yorumcu ve kamu oyu yapımcılarının siyasî hayata katılmak için propagandalarını yayan araçlar olmaktadır. Bu yayınların etkin olabildikleri ölçüde siyasal katılmayı kamçılama beklenabilir. Ayrıca siyasal örgütler siyasal halkla ilişkiler, siyasal reklamcılık ve propaganda etkinliklerinde kitle iletişiminin dışındaki iletişim tekniklerini de uygularlar. Çevre ile ilgili bilgi ve verilerin derlenmesi de yoğun bir iletişimi gerekli kılar. Bu iletişimin kurulması, yönetimi ve eşgüdümü siyasal iletişimin konusunu oluşturur. Siyasal iletişim kimi yazarlarca siyasal pazarlama olarak da adlandırılmaktadır¹².

Görülen o ki, kamu oyunun varlık nedeni veya temel gerekçesi yönetilenlerin belli bir konu hakkında görüşlerini karar vericiye duyurarak, onun kararlara dolaylı yoldan katılmasını sağlamak, denetleme ve etkileme yolunu

¹⁰ Sauvy, a. g. e., s. 23.

¹¹ Brown, J. A. C., *Beyin Yıkama*, (Çev. Behzat Tunç), İstanbul 1994, s. 30.

¹² Kalavcıoğlu, Ersin, " Karşılaştırmalı Siyasal Katılma", İ.Ü. Yayın No: 5160 İstanbul 1983, s. 34

açık tutmaktır. Geniş toplumlarda bu anlamda kamu oyunun oluşmasını sağlayacak olan da kitle haberleşme araçları olmaktadır.

C- Siyasî Propaganda ve Yazılı Basın :

"Modern insan her kalıba sokulabilir bir kişidir"¹³ diyor J. - M. Domenach. Ve şöyle devam ediyor : "Onu sadece şu veya bu eşyaya, markaya yöneltmek değil, onda bu eşyaya, bu markaya karşı ihtiyaç uyandırmak da mümkün. Propagandanın Modern yapıcıları için bu yaman bir keşiftir doğrusu; orta tabakaya mensup insan, genel olarak, çabuk tesir altında kalır; ona, kendi öz fikirleri diye benimseyeceği fikirler telkin etmek, düşüncelerini değiştirmek artık mümkündür. Madem ki ticaret alanında bu olabiliyor, politika alanında neden olmasın? Propagandanın bütün bir kısmı, reklamcılıkla işbirliği yapmak suretiyle devam etmektedir: mesela; Birleşik Amerika'da, seçim kampanyasının reklam kampanyalarından pek farkı yoktur; bandolarla, orkestralarla, dövizler ve revü kızlarıyla yapılan geçit resimleri, gürültülü bir reklamdan başka bir şey değildir. Bununla beraber, propagandanın bir kolu, reklamcılığın usullerinden ve üslubundan faydalanmağa devam ederek, reklamcılıktan ayrılmış ve başlıbaşına bir teknik haline gelmiştir"¹⁴. İşte, bizim 'burada özellikle inceleyeceğimiz propaganda, bu geniş çapta tesiri olan siyasî propagandadır, zira çağdaş tarihte en önemli rolü oynayan odur.

Ancak, siyasî propaganda ve onun taşıyıcısı yazılı basına geçmeden önce, burada, propaganda hakkında bir ön bilgiye yer vermenin yararlı olacağı kanısındayız,

Başkalarının kanaatini değiştirme girişimlerinin tarihi yazılı tarihten daha yaşlıdır ve konuşmanın gelişmesiyle birlikte başladığı kabul edilir. Konuşma vasıtası ile insanları fizik güce başvurma gereği kalmadan kullanma ya da ikna etme imkanı ortaya çıkar. Şiddete başvurma ya da şiddet tehdidi başka bir kişiye ya da gruba teslim olma sonucunu doğurabilir. "Beyin yıkama" sözü hoş olmayan fizik muameleleri, ticari reklamcılık da hoşagidici resim ve müziği kapsıyorsa da, sözlü ya da yazılı kelimelerin meydana getirdiği ve değiştirdiği düşünceler asıl silahın sözel ve sembolik olduğunu ve psikolojik sonuçların hedeflerinin olduğunu açığa çıkarır. Bazı istisnalarla birlikte genelde psikolojik değişimler psikolojik teknikleri gerektirir. Yalnızca güçle meydana getirilen görünür itaatten çok burada asıl ilgi konumuz bir psikolojik etkilerdir. İşte birbirleriyle çarpışan bu ideolojiler çağında yeni

¹³ Domenach, J.M., *Siyasi Propaganda* (Çev.Cevdet Perin), İstanbul 1961, s. 20

¹⁴ Domenach, J..M., *a.g.e.*, s. 20-21.

iletişim araçları, yeni teknikler ve demogogların yönlendirdiği kitle hareketlerinin cazibesi aracılığıyla tüm milletlerin toplu olarak "ikna edilmeye" muhatap oldukları son derece açıktır¹⁵. Dolayısıyla da politikacılar, devlet adamları ve diktatörler, her zaman halkı kendi şahıslarına ve hükümet sistemlerine bağlamaya çalışmışlardır. Siyaset adamlarının davaları uğrunda öteden beri kullandıkları hitabet, şiir, müzik, heykelcilik velhasıl güzel sanatların gelenekçi bütün şekilleri yerine şimdi, halk kütlelerin! inandırmak ve idare etmek için sağladığı imkanlardan faydalanan yepyeni bir teknik meydana gelmiş bulunuyor. Öyle bir teknik ki, bir dereceye kadar, sistemli bir hal alıyor. Buna verilen isim de bu olayla birlikte ortaya atılmıştır Propaganda¹⁶.

Kelime köken olarak Latince, bahçıvanın taze bir bitkinin filizlerinin yeni bitkiler üretmek için (bu yeni bitkiler kendi hayatlarını yaşamaya başlayacaklardır) toprağa dikmesi anlamına gelen propagere kelimesinden alınmıştır. Bundan dolayı, Katolik Kilisesince ilk kez sosyolojik anlamda kullanıldığında deyim bir anlamı bu yolla meydana getirilmiş fikirlerin yayılmasıydı, bu fikirler kendi kendinin yerini alan fikirler değil, yetiştirilmiş olan ya da yapay olarak meydana getirilmiş olan fikirlerdi. 1633 yılında Paşa Urban VII Congregativ de propagandatide (Propaganda Cemaatı ya da basitçe propaganda)'yi kurar; bu bir kardinaller komitesidir. Bu örgüt Kilise'nin dışındaki işlerinden sorumluydu. Bir dış müdahale olmaksızın bu kişiler (Putperestler) Hristiyanlığı asla öğrenemeyeceklerinden, doğal olarak bu vaazla ve örneklerle putperesti karanlıktan aydınlığa götürme yöntemi hayırlı bir tutum olarak mütalaa edildi. Misyonerler ne yapmakta olduklarını çok iyi bildiklerinden propagandalarının hedefi de belliydi¹⁷.

Propagandanın ortaya çıkışını çok ileri tarihlere götürenler de yok değildir. Bunlara göre özellikle siyasî propaganda, siyasî rekabetin doğuşundan beri fiilen vardır. Propaganda, asıl hitabetle başlar. Hitabet şeklindeki propaganda, eski Yunan'da Sofistlerin kendi aralarında yaptıkları mücadelede kendini gösterir. Demosthenes'in Philippos'la, Çiçeron'un Catilina'yla giriştikleri mücadele bir çeşit propaganda kampanyasıydı. Çiçeron'un kardeşi Quintus, bir seçim propagandası kitabı dahi yazmıştı¹⁸.

O halde propaganda nedir⁹ Önce belirtelim ki, tutum değişmesi insan hayatının en sık görülen ve daima olagelen olaylarından biridir. Değişme

¹⁵ Brown, J.A., *Siyasal Propaganda* (Çev. Yusuf Yazar), İstanbul 1992, s. 9.

¹⁶ Domancch. a.g.e., s. 9

¹⁷ Brown, a.g.e., s. 11.

¹⁸ Balkanlı, Remzi, *Mukayeseli Basın ve Propaganda*, Ankara 1961, s. 590.

bazen kendiliğinden, olayların akışı içinde meydana gelir; bazen de başkaları tarafından maksatlı teşebbüslerle yapılır¹⁹. işte, bu ikinci tip maksatlı tutum değişmesi teşebbüsünde propaganda devreye girmiş ve değişik ama özde bir olan tanımlara tabi tutulmuştur²⁰. Ufak tefek ayrılıklar bir yana bırakılırsa, tanımların hemen hepsinin şu noktada yoğunlaştıkları görülür. Propaganda; "bir düşünceyi, bir tutumu başkalarına benimsetmek, şu ya da bu kişinin desteklenmesini! sağlamak; bazı siyasal ve toplumsal öğretilen kabul ettirmek için kamu oyunun sistemli bir biçimde işlenmesi eylemidir..." Kuşkusuz bu eylem, sözlü ya da yazılı bir şeyden önce, insanoğlunun bugünkü ve yarınki hayatına bir müdahale yoludur.

Kuşkusuz bizi burada ilgilendiren genel olarak propaganda değildir. Dolayısıyla propagandanın ne kadar etkili olup olmadığını, çeşitlerini, tarihî gelişimini ele almaktan öte, biz, siyasî propagandanın yazılı basın eliyle nasıl eyleme geçtiğini konu edineceğiz. Bu bakımdan siyasî propagandanın ortaya çıkışma da kısaca bakmakta fayda var.

"Siyasi Propaganda" kitabının yazarı Domenach'a göre, "reklamcılığa benzeyen propaganda, az çok fasılalarla yapılan ve en tipik örneği seçim kampanyası olan bir takım hamlelerden ibarettir. Bilinen bazı usuller sayesinde, bazı fikirleri ve insanları değerlendirmek bu hamlelerin amacıdır ki bu da siyasî faaliyetin normal tezahürü sayılır. ideolojinin siyasete karışması, başka tip bir propagandanın meydana gelmesini neticelendirmiştir. İnsan ruhunun bütün unsurlarını istismar eden, hareket halindeki siyasetin ifadesi olan, istilacı, inanç değiştirici bir arzu ile çalışan bu totaliter temayüllü propaganda, taktik alanındaki ilerlemelere yakından bağlıdır. Bu propaganda, jakobinizm, marksizm ve faşizm gibi, yeni çağ tarihine giren istilacı ideolojilerle birlikte, milletlerin kurdukları blokların yeni harplerde çarpışmaları ile aynı zamanda doğmuştur. Bu siyasî propaganda gerçekten Fransız ihtilali ile başlamıştır; ilk siyasî nutuklar, o devirde kurulan kulüplerde, gizli cemiyetlerde söylenmiştir; ilk defa olarak bir propaganda savaşı ve bir savaş propagandası yapan yine bu gizli teşekküller olmuştur. Tarihte ilk defa olarak, bir millet, İnsan Haklarını savunduğu için derhal bütün dünya tarafından benimsenen bir doktrin üzerinde teşkilatlanıyordu. Nihayet, yine ilk defa olarak, bir memleketin iç ve dış politikaları, bir ideolojinin yayılması ile birlikte

¹⁹ Özbaylar, Sabri-Güngör, Erol, *Psikoloji*, Ankara 1977, s. 3

²⁰ Domenach. a. g. e., s. 10; Doob, Leonard W., Nakleden J. A. C. Brown, a. g. e., s. 23; Russell, Bertrand, *Eğitim ve Toplum Düzeni* (Çev. N. Bezel), İstanbul 1976, s. 148; Morgenthau, Hans, J., *Uluslararası Politika* (Çev. Ü. Oskay - B. Oran), Ankara 1967, II, 434.

gelişiyor ve dolayısıyla propagandanın önemini artırıyordu. Bugün hala Fransızların millî marşı olan La Marseillaise, ihtilalcilerin giydikleri kırmızı takke, Federasyon bayramı, jakobenlerin kulüpleri, Versailles Sarayı üzerine yürüyüş, halk kitlelerinin Millet Meclisi'ne karşı gösterileri, Ami du Peuple gazetesinin hücumları. Père Duchene'in küfürleri, velhasıl modern propagandanın bütün tohumları hep o devirde ekilmiştir"²¹.

Fransız ihtilali ile ortaya çıkan ve siyasîlerin elinde bir kontrol tekniği olarak bulunan siyasî propaganda, şüphesiz belirli bir amaç içindeydi. Propagandayı "bir siyaset aleti, toplumu kontrol altında tutabilme gücü" diye tanımlayan Hitler'in sağ kolu ve propaganda bakanı Goebbels, bu amacı şu şekilde belirtir : "Propagandanın siyasası yoktur, sadece belli bir amacı vardır. Propagandanın işlevi sadece düşünceleri dönüştürmek değil, asıl kitleleri cezbederek onları sıraya sokmaktır. Görevi, uygun ortam bulunduğunda kişi faaliyetlerinin tümünü perdeleyerek bireyin çevresini, yeni hareketimizin dünya görüşünü kavrayabilecek biçimde değiştirebilmektir"²². Görülüyor ki, Goebbels'e göre propagandanın amacı, ne pahasına olursa olsun hedef kitleyi kendi yönünde inanç ve eyleme yöneltmektir.

Goebbels'in bu sözleri tepkiyle karşılayan ve propagandaya ılımlı bir şekilde yaklaşan Daniel Lerner'e göre, olay hiç de Goebbels'in düşündüğü gibi değildir, Propaganda her zaman belli bir siyasaya sahiptir. Siyasa belki de propaganda tarafından saptanmamış bir siyasa olacaktır; hatta uzun zaman aynı kalmayacak, değişecektir. Dolayısıyla propagandanın siyasası değişebilir, ama propagandanın içinde taşıdığı amaç hiç değişmeden öylece durmak zorundadır: Yüklendiği siyasaya en etkili şekilde hizmette bulunmak. Öte yandan Daniel Lerner'e göre siyaset, dünya siyaset arenasında amaçlarına erişmek için dört araç kullanmaktadır: Propaganda, diplomasi, ekonomi ve savaş. Bu dördü içinde kuşkusuz en yayılcı ve bulaşıcı olanı propagandadır. Propaganda savaşta veya barışta, diğerlerinin etkin bir şekilde fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için temel bir gerekliliktir. Bu bağlamda propagandanın fonksiyonu ise sembolik ortamı manipüle ederek siyasinin amaçlarına erişmeye çalışmasını sağlamaktır, insanların ve halkların gelecek hakkında inandıklarını, onların yaşadıklarını anın olay ve olguları karşısında yapacakları davranışları etkiler ve biçimlendirir. Bu amaca ulaşmaya çalışırken propaganda, şartları değiştirmez, sadece, bu şartlar al-

²¹ Domenach, a. g. e., s. 21-22.

²² Asna, M. Alaeddin, *Halkla İlişkiler Bilgisi*. Ankara 1988, s. 26

tındaki inançları değiştirebilir, insanları, inançlarını değiştirmeye zorlayamaz; fakat sadece onları böyle yapmaya ikna edebilir"²³.

Propagandayı "önce çağdaş dünyada görülen bölünmelerin bir sonucu, sonra da bunların bir nedeni" olarak gören Bertrand Russel, propagandanın amacı "bir çeşit parti duygusu uyandırmaktır" derken²⁴ Dr. Hans Speier, propaganda içinde beş adet "doğal amaç"tan söz eder : Boyun eğdirmeye, bozgunculuk, işbirliği, yoksulluk duygusu aşılama, panik. Propaganda bu beş tipik amaçla, kitledeki bireylerin eylemlerini değiştirerek mevcut kuvvet dağılımını propagandacının siyasası yararına daha değişik bir biçime sokar²⁵. "Duverger ise, politik savaşlarda propagandanın etkinliği söz götürmez" der. Ona göre propagandanın etkisi çoğu zaman seçimlerin zaferle sonuçlanmasını sağlar. Özellikle Batı demokrasilerinde propagandanın politik kudreti demek, netice itibarıyla paranın siyasî kudreti demektir. Propagandanın amacı, paranın kudretini artırmak ve kitlelerin kuvvetini alt ettirmektir²⁶. Propaganda ne pahasına olursa olsun hedef kitleyi kendi yönünde inanç ve eyleme yöneltmeye çalışır. Bir ahlaki ilkeye bağlı değildir, bu yüzden gerçekleri saptırır. Yeter ki halk kitlelerinin davranışlarına tesir etsin ve onları muayyen düşüncelere yöneltsin. Savaş zamanında ise propaganda, "çok sık bir şekilde yalnızca bir grup lehine ya da aleyhine şiddetli nefret ya da taraf-tarlık duygulan meydana getirmeye" çalışır²⁷. Açıkça tahriflerde bulunur, belirli bilgileri seçerek aksettirir. Amacı sonuçları ve kararları kabul ettirmektir. Yoksa kişileri olayın değeri' üzerine mantıkî bir analize yöneltmek değildir. Bu bakımdan propagandanın insan şahsiyetine saygısı yoktur. Propagandanın amacı, kişileri yetştirmek-olgunlaştırmak değildir, kişileri hemen ve derhal aksiyona geçirmektir²⁸.

Birinci Dünya Savaşı'nın ortalarına doğru, aşırı pasifist olan ve Avrupa savaşıma girmek istemeyen halkı, savaş çıkırtkanı bir halka dönüştürmek için Wilson Yönetimi'nin kurduğu "Greel Komisyonu"nda -ki bu komisyon doğrudan bir propaganda komisyonuydu- görev alan, bu komisyonun başarılarını onaylayan ve halkı "şaşkın sürü" olarak gören Walter Lippman'a göre

²³ Daniel Lerner'den nakleden Ünsal Oskay, *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Ankara 1985, s. 27-269.

²⁴ Russell, Bertrand, *Eğitim ve Toplum Düzeni* (Çev. Nail Başel), İstanbul 1976, s. 148.

²⁵ Hans, Speier'den nakleden Ünal Oskay, *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Ankara 1985, s. 273.

²⁶ Duverger, Maurice, *Politikaya Giriş* (Çev. S. Tiryakioğlu), İstanbul 1978, s. 147

²⁷ Brown, J. A. C. *Siyasal Propaganda* (Çev. Yusuf Yazar), İstanbul 1992, s. 13.

²⁸ Dönmezer, Sülhi, *Sosyoloji*, İstanbul 1972, s. 206.

propagandanın işlevi, demokrasi sanatındaki yeni devrime hizmet etmektir. Demokrasi sanatındaki devrimin adı ise "rıza üretmek"tir. Yani halkın istemediği şeyleri onaylamasını sağlamaktır. Daha açıkçası kendimizi, şaşkın sürünün ayakları altına alınmaktan ve öfkesinden korumaktır. İşte propagandanın işlevi, yeni teknikleriyle budur²⁹. Jarques Senielin'e göre şüphesiz propaganda ve gerçek dışı bilgi verme, çok belirgin benzerliklere sahiptir, ikisi de işaretler, semboller ya da görüntüler aracılığıyla başkalarını etkileme amacı güder. Bu bakımdan uluslararası güçlerle ilintili olarak propaganda ve gerçek dışı bilgi verme, "psikolojik savaş" unsurlarıdır. Psikolojik savaşın genel ilkesi, silahların kullanımını azaltmak için işaretlerin kullanımı ile hasmın tutumunu kendi lehine değiştirmeyi başarmaktır³⁰.

Görülüyor ki, propagandanın amacı hangi toplumda ve ne zaman kullanılırsa kullanılsın şu ana noktada toplanmaktadır: İnsanlara belirli bir fikri kabul ettirmek, insanları bir harekete sevk etmek, yahut da buna mani olmaktır. Bu amaç doğrultusunda hareket eden propaganda; tüccarın piyasa üzerindeki faaliyetinde, siyasi partinin siyaset sahasındaki faaliyetinde, hükümetin memleket içindeki faaliyetinde, milletin dünya çerçevesindeki faaliyetinde son derece önemli bir röle sahiptir³¹. Ve yöntemi ile de işkenceden ayrılır; bu zor kullanmaktan kaçınan bir yöntemdir. Bilgi yaymaz, bir çeşit parti duygusu uyandırır. Yalnız doğru bilgilerden meydana gelse bile, belirli yöne eğilimli bilgileri içine alır, karşı eğilimdekileri tanımayıp yabancı bulur³². Düşünceyi bertaraf eder, seçim ve tahrifi kullanır. Siyasal partiler, inançlar ve uluslar için biçimlemiştir. Dolayısıyla da her şeyden önce psikolojik bir kavramdır. Davranışları, tutumları değiştirebilir ve belirli şekillerde de inşa edebilir³³. Başarılı olabilmek için önce içgüdüleri okşayan düşünceler aşılır. Böylelikle bir topluluk duygusunun tehlikesini azaltabilir, biraz nefret varsa onu şiddetlendirebilir, gizliden gizliye işleyen bir boş itikad varsa onu ele alıp etkili duruma getirebilir, uyuyan bir iktidar sevgisini uyandırabilir. Bütün bunları yaparken sonuçları, kararları kabul ettirmeyi hedefler. Önemli olan kişilerin yetiştirilip olgunlaştırılması değil, istenilen doğrultuda derhal aksiyona geçirilmesidir. Bu bakımdan insan şahsiyetine saygısı yoktur.

²⁹ Chomsky, Noam, *Medya Denetimi* (Çev. Şen Süer), İstanbul 1993, s. 32-33.

³⁰ Dacquen Semelin 'den nakleden Jean-Marie Charen, *Medya Dünyası* (Çev. Oya Tatlıpınar), İstanbul 1992, s. 34.

³¹ Balkanlı, a. g. e., s. 596.

³² Russell, a. g. e., s. 148.

³³ Dönmezer, a. g. e., s. 206.

Peki propaganda böylesine ürkütücü bir görevi yaparken neden yararlanır; kendisini neye taşıtır? Kuşkusuz ki en başta yazılı basma. Propagandanın ilk bineği yazılı basındır. Çünkü okunan şey insan üzerinde daha kalıcı, daha düşündürücü, daha sevkedici ve daha uyarıcı bir etki bırakır. Bunu iyi bilen propagandacılar, basını "ikna ve beyin yıkama" aracı olarak kullanmakta sakınca görmemişler; kitap, gazete, dergi, broşür, duvar afişleri, prospektüs, kart postal ve el ilanlarından, hatta resim ve karikatürlerden sonuna kadar yararlanmışlardır.

Bütün politik ve toplumsal hareketler, zihinlerden olumlu ya da olumsuz destek görme çarelerini araştırırlar ve istisnasız olarak hepsi de bunu yapmak için, yazılı basından yararlanırlar³⁴. 18. yüzyılın fikir adamları, ihtilalci bir propaganda için beyannameler, kitaplar, hatta bir de ansiklopedi yayınladılar ve muvaffak da oldular. 1759 Fransız İhtilali onların eseridir. Bununla beraber, kitabın pahalı oluşu yalnız seçkin bir zümre tarafından okunmasını sağlamaktadır. Okunması uzun süren ve pahalı olan kitap, herşeye rağmen yine bir temel unsur olmakta devam etmektedir. Komünist Beyannamesi, Lenin ve Stalin'in eserlerinin komünist propagandasında oynadığı rolü düşünelim, Hitlerin Mein Kampf (Kavgam) adlı eserinin milyonlara yükseldiğim hatırlayalım³⁵. Ancak kitapların pahalı, gazetelerinse çok ucuz oluşu, gazeteyi ön plana çıkarmakta ve en uygun, en müthiş bir propaganda aleti haline getirmektedir. Hegel bile, bakın ne der:

"Gazete okumak, modern insanın sabah duası gibidir"³⁶. Öte yandan makine endüstrisinin gelişmesiyle ara yerde gerçekleştirilebilen büyük tirajları, gazetenin yazı işleri bölümünün teknik ve mali rasyonalizasyonu ile denkleştirmek gerekmiş, bu da haber üslubundan propaganda üslubuna geçişe yol açmıştır. Bugün hiçbir gazete yoktur ki, anlatmak istediklerini, teknik zorluklar dolayısıyla, propaganda diliyle ifade etmesin³⁷. Gerçek o ki, gazete, basılı propagandanın başlıca silahıdır. Günlük gazetelerden tutun da, mahallelerde, fabrikalarda dağıtılan gazetelere, duvar gazetelerine varıncaya kadar, hepsi de önemli birer propaganda vasıtasıdır.

19. yüzyılda kullanılan broşür, bugün de kullanılmakta, daha ziyade entellektüellere gönderilmek üzere rağbet görmektedir. Afiş ve beyanname, çok kısa kelimeler ihtiva etmesi ve çabuk anlaşılıp belleneceği gereken propaganda vasıtalarıdır. Beyannamenin avantajı, hafif, taşınması kolay ve imzasız olarak dağıtılabilmektedir³⁸.

³⁴ Mègret, Maurice, *Psikolojik Savaş* (Çev. Semih Tiryakioğlu), İstanbul 1972. s. 16.

³⁵ Domenach. a. g. e., s. 16, 54

³⁶ Domenach. a. g. e., s. 16.

³⁷ Mègret, a. g. e., s. 41.

³⁸ Domenach. a.g.e., s. 55.

Siyasi propaganda da, şahısları hedef tutmak, meclis kürsülerinde ve gazete sütunlarında kullanılan klasik bir silahtır. Özel hayat, siyasi kanaat değişimleri, şüpheli alakalar, bu gibi propagandanın malzemesini teşkil eder. Modern Batı tarihi, gazeteler, tarafından hırpalanan, haklı veya haksız isimleri skandallara karıştırılan, sonunda zalimce bir kampanya ile bir "siyasi mevta" haline getirilen devlet adamlarıyla doludur³⁹.

Basın, yalnızca modern çağda değil, teknolojik yönden iptidai olan çağda bile propagandanın iletim aracı olmuştur. İmparatorluk devri Roma'sında yazılı habere belli bir önem verilir, propagandacılar kazılı tabletleri kullanarak vatandaşları etkilemeye çalışırlardı. Modern siyasi propaganda, Fransız Devrimi sırasında ortaya çıkarken, düşüncesini yaymak için bulunan yeni basın tekniklerinden, haberleşmenin ilerlemesinden oldukça yararlandı. Sonraki yıllarda, yazılı basın, siyasi propagandanın vazgeçilmez bir aracı oldu.

Lenin, Rus ordusundaki milyonlarca köylü askeri "Toprak ve Barış" sloganı altında toplayıp Bolşevik İhtilali'ni gerçekleştiren yazılı basma epeyce borçlu kaldı⁴⁰. İhtilal sonrasında gençlerden kurulmuş "uçan ekipler" ordu içinde dolaşmaya, taşra belediyelerini ziyarete, buralarda piyesler ve konserler vermeye başlamakla kalmadılar, sayısız kanallar (radyo, sinema, miting, toplantı, tiyatro vs.) özellikle de yazılı basın (mahalli gazeteler, işçi gazeteleri vs.) vasıtasıyla memleketin en ücra köşelerine kadar uzanan muazzam bir psiko-politik şebeke meydana getirdiler⁴¹. Daha sonra meydana gelen komünist ihtilallerinde de yazılı basına büyük önem verildi. Yugoslav partizanlarının şerhlerinden biri olan Cilas, 5. Yugoslav Komünist Partisi kongresinde okunan raporunda şöyle der : "Gazetesi olmayan bir birlik hemen hemen yok gibiydi"⁴². Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün hayatım Polonya'da casusluk yaparak geçiren J. Kowalewski ise, bir sorgulama sırasında şu sözleri sarfeder: "Sovyet mekanizmasını işleterek zihinleri bulandırmak konusunda öylesine hünere bir duruma geldim ki, komünist eğilimli olmayan bir gazetede çıkan on satırlık bir yazının on yerinde komünistlerin hammaddesinin o belirli kokusunu alırım. Şöyle bir yazı okudum diyelim. Polonya'da kilisenin cinsel baskısını kötüler nitelikte hiç bir yazı yazmamak daha iyi olur, aksi takdirde kilise zarar görür. Hiç kuşkusuz, bilirim ki bu aş komünistlerin kazanında pişmiştir"⁴³. 1958'de Milliyetçi Çin'in elinde bulunan Formosa adasının ilhakı için yapılan propaganda kampanyasında verilen

³⁹ Domenach, *a.g.e.*, s. 85

⁴⁰ Domenach, *a.g. e.*, s. 30.

⁴¹ Domenach, *a.g. e.*, s. 35.

⁴² Domenach, *a.g.e.*, s. 36.

⁴³ Labın, Suzanne, *Komünist Propaganda Teknikleri* (Çev.?), Ankara 1972, s. 31-32.

direktifler, gazeteler, afişler eliyle bütün memlekete yayılıyor ve bu sistemli hareket resmi makamlar tarafından saati saatine takip ediliyordu⁴⁴.

Faşist diktatörler, modern halk yığınlarını meydanlarda toplayıp onların gücünü istismar ederken yazılı basını tam anlamıyla etkili bir silah olarak kullandılar, Mussolini, "Modern insan, kandırılmağa son derece elverişli bir mahluktur" derken, Hitler de, "Halkın çoğunluğu kadın gibidir, öylesine zaafları vardır ki, düşüncelerini yöneltten muhakemeden ziyade hisleri üzerine yapılan etkidir" diyordu. İşte, halkı bu şekilde değerlendiren faşist diktatörler, insan yığınları üzerinde yazılı basın yoluyla etkili olmaya çalıştılar; nitekim oldular da⁴⁵. Naziler bütün Avrupa kamuoyuna etki etme imkanlarını elde edince propaganda teknikleri de son haddine vardı; o sıralarda "Das Reich" gazetesinde, her sabah Dr.Goebbels'in bir baş makalesi çıkıyor ve bu makale derhal çeşitli dillere çevriliyordu. Ancak, bu makale, cephelerde dövüşen askerlere başka türlü, yabancı memleketlere başka türlü gönderiliyordu⁴⁶. Öteden beri Nazilerin propaganda kampanyaları, basından sonuna kadar, titizlikle yürütülüyordu. Almanların Çekoslovakya ve Polonya'yı istila etmeden önce de yazılı basını kullandıklarını görüyoruz. Önce hudut boylarında çıkan gazetelerde, Alman azınlıklara yapılan zulümlerden bahsediliyor, sonra, bu haberler, sanki çeşitli kaynaklardan geliyormuş gibi bütün gazetelerde çıkıyor ve gerçekmiş süsü veriliyordu. Nazilerin yine gazeteler yoluyla "deneme balonları" uçurdukları da malumdur⁴⁷.

Psikolojik mücadele yöntemlerinde, savaş ya da savaş benzeri durumlarda karşı taraf baskının ve askeri güçlerinin direnme gücünü zayıflatmaya yönelik propaganda da, moral üzerinde etkili olabilecek haberlerin yayılmasında ve hedefe yöneltilmesinde de en etkili yol olarak basma başvuruldu. Bu alanlarda basın çoklukla "palavra" ya da "yalancı propaganda"nın taşıyıcılığını üstlendi, mesnetsiz haberlerin yayılmasını sağladı. Basının propagandanın elinde nasıl kullanıldığının tipik bir örneğine 1914-1918 savaşı sırasında Avrupa basınında rastlıyoruz, zihinlerin karşı taraflarca nasıl seferber edildiğine tanık oluyoruz. Vak'a şu: Savaşın ilk aylarında bir balon uçurulur. Bu balon Anvers şehrinin teslim oluşunun bir safhasıyla ilgilidir. Alman "Kölnische Zeitung" şunları yazar:

"Anvers'in düştüğü haber alınınca (Almanya'da) kiliselerin çanları çalmağa başladı". Bu haber, propagandacıların eline düşer düşmez kılıktan kılığa girer ve basma beklenmedik şeyler gelir. Fransız "Le Matin" gazetesi bu haberi şöyle duyurur: "Kölnische Zeitung'un yazdığına göre, Anvers'teki

⁴⁴ Domenach, a. g. e., s. 37.

⁴⁵ Domenach, a. g. e., s. 45.

⁴⁶ Domenach, a. g. e., s. 67.

⁴⁷ Domenach, a.g.e., s. 67.

bütün kiliselerin papazları kalenin düşüşünden sonra çan çalma zorunda bırakıldılar. İngiliz "Times" ise haberi şöyle verir: "Le Matin gazetesinin Köln'den aldığı haberlere göre, Anvers'in zaptından sonra kiliselerin çanlarını çalmak istemeyen Belçikalı rahipler işlerinden kovuldular. "İtalyan "Corriere delta Sera" gazetesini de şöyle bir yayında bulunur: "Times gazetesinin Paris yoluyla Köln'den aldığı haberlere göre, Anvers'in zaptından sonra kiliselerin çanlarını çalmak istemeyen zavallı rahipler kürek cezasına mahkum edildiler". Fransız "Le Matin" gazetesini daha önce verdiği bu haberi yeniden geçmek ihtiyacı duyar ve şunları yazar: "Corriere della Sera gazetesinin Londra yoluyla Köln'den aldığı haberlere göre, Anvers savaşını kazanan barbarlar, zavallı Belçikalı rahiplere çanları çalmalarını emretmişler, onlar da bu isteğe "olmaz" demek kahramanlığımı gösterince hepsini tokmak gibi tepesi aşağı çanlara asarak cezalandırmışlardır"⁴⁸.

Bu örnek açıkça gösteriyor ki, bu işe bir manevra düşüncesi hakim olmuş; her düşünce sahibi, reklamcılığın bir şeyler vadeden propagandasına yapışarak basını yanlış kullanmış; kamuoyunu kendi düşüncesi etrafında toplamaya çalışmıştır. Benzer amaçlarla propagandanın taşıyıcılığını yalnız gazeteler değil, broşürler, afişler ve kartpostallar da üstlenmişlerdir. Havadan propaganda tekniği denen bir yolla balonlar ve havan toplarıyla atılan broşürlerle bombardıman yapma ve düşmanı bozguna uğratma girişimi de siyasilere sevindiren Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na propagandalarını yöneltme imkanına sahip olabilmışlerdir. Broşürlerden ibaret olan bu propaganda malzemeleri, düşman ülkelere, balonlar ve uçaklar vasıtasıyla iletilmekteydi⁴⁹. Normandiya çıkarması sırasında müttefiklerin otuziki milyon bildiri ve broşür, birbuçuk milyonun üstünde de "teslim olma kartı" bastırması⁵⁰, yazılı basın açısından son derece dikkate şayandır. İkinci Dünya Savaşı sırasında, psikolojik yıkımı sağlama konusunda kartpostallara da az iş düşmedi. Bunu ilk deneyenler Amerikalılar ile İngilizler oldu. Kurulan büro, savaş sırasında Alman askerlerinin teslim olma imkanlarını artırmak için geçiş izni belgeleriyle Alman askerlerinin cepheden evlerine gönderdikleri kartlar örnek alınarak yapılmış bir çok kartpostal bastırdı. Esir adayı Alman askeri geçiş izni belgesini ilk rastladığı Müttefik subayına veriyordu. Kartta da ailesine sağ-salim olduğunu, kendisine çok iyi davranıldığını söylüyor, sözlerini şöyle tamamlıyordu: "Burada bize sığır eti, beyaz ekmek, fasulye, kahve, süt, tereyağı, sigara vb. veriyorlar". Bunlar Almanya'da tayına bağlanmış, ya da hiç bulunmayan maddelerdi. Bu yolla yapılan propaganda ile

⁴⁸ Mègret. *a. g. e.*, s. 55-56

⁴⁹ Brown, *a. g. e.*, s. 77.

⁵⁰ Mègret, *a.g.e.* s. 117-118.

sivil halkın maneviyatı da baltalanmış olacaktı⁵¹. Bir Amerikan psikologu olan Kimball Young, bu konuda şöyle diyor: "Birinci Dünya Savaşı'nı sadece George Creet'in "kağıttan mermiler" adını vermiş olduğu şeylerle kazanmak belki mümkün olamazdı. Fakat şunu da kabul etmek gerekir ki; "kağıttan mermiler. Müttefiklerin maneviyatını yükseltmek, Almanlarınkini ise bozmak hususunda çok önemli bir rol oynamıştır"⁵².

Pek çok ülkede olduğu gibi, ülkemizde de yazılı basın siyasi propagandanın doğrudan taşıyıcılığını üstlenmiştir. Özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra Türk basını, 1946. ve hatta yer yer 1950'ye kadar süren tek parti idaresinde beliren, tipik bir güdümlülük ortamına girmiştir. Takrir-i Sükun Kanunu (1925) ile basının bir kısmı sindirilmiş, geriye kalan kısmı da siyasi yönetimin emrine girmiş, uzun süre de devrimlerin gerçekleşmesinde kamuoyu oluşturmak için propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle Cumhuriyet ve Ulus gazeteleri, bu siyasi propagandanın etkinlik kazanmasında başrolü üstlenmişlerdir⁵³. Türk basınının siyasi propaganda aracı olarak devlet eliyle nasıl kullanıldığının tipik bir örneğine II. Dünya Savaşı sırasında rastlıyoruz. Bu dönemde güdüm altında tutulan basın, izlenen politika doğrultusunda bir propaganda eylemine sürüklenmiş; karar verme noktasında kamuoyunu şaşkına çevirmiştir.

Milli Şef döneminde Türk basını önce Müttefik eğilimli bir yayın politikasına zorlanmış ve bu doğrultuda yazılar yayınlamıştır. 1940'da Almanya'nın Norveç ve Danimarka'ya saldırması üzerine Türk basını Almanya'ya karşı olumsuz tavrını hemen ortaya koymuştur. O dönemde "Ulus" gazetesinde çıkan yazılarda Almanya'nın bu davranışı "bir tecavüz" olarak nitelendirilip kınanmıştır. Aynı gazetede 1941 yılında çıkan başka bir yazıda da Almanya'nın bu davranışı adeta göklere çıkarılmıştır: "Türk Generalleri, Doğu Cephesi'nde yaptıkları ve kendilerine Alman kıtalarının ve müttefiklerinin muvaffakiyetleri ve yiğitlikleri hakkında etraflı bir fikir veren bir seyahatten dönmüşlerdir..."⁵⁴. Bu örnekler, ipleri ellerinde tutan insanların bir propaganda aracı olarak basını nasıl kullandıkları ve yönlendirdikleri konusunda yeterli bilgiyi sağlıyor bize.

Dün olduğu kadar bugün de, yazılı basın, siyasi propagandanın bineği olmaya devam ediyor. Günümüzde yayınlanan bir broşürde yer alan sözler aynen şöyle: "Aslında, siyasal bir savaşta, insan asli hedef olarak düşünülmelidir. Gerilla savaşının askeri hedefi olarak algılanan insanın en kritik noktası zihnidir. Zihnine bir kez ulaşıldı mı, siyasal hayvan, mermilere gerek

⁵¹ Mègret. a. g. e., s. 6"-68.

⁵² Brown, a.g.e., s. 78.

⁵³ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1977, I/325.

⁵⁴ Güvenir, Murat O., *Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul 1991, s. 152

bile kalmadan yenilgiye uğratılabilir"⁵⁵. CIA'nın yazdığı ve Nikaragualı teröristlere, yani Contra'lara dağıttığı psikolojik savaş broşüründe yer alan bu sözler de gösteriyor ki; siyasi iktidarlar, yazılı basını, yalnız insan yığınlarını etki altına almak için değil, aynı zamanda kendi elemanlarını istedikleri tarafa yöneltmek için de kullanmaktadırlar.

Şurası muhakkak ki, öteden beri, birçok medeniyetlerle birlikte gelen ve yüzyıllarca devam eden açlık-yokluk, sefalet, azınlıkların despotça yönetimleri, sömürge toplumların bağımsızlık istekleri, bu isteklere karşı girişilen şiddet hareketleri, insan pazarları v.s. gibi gerçekler propagandanın elinde yalanın anası olmuştur. Kayıtsızlıklarla gittikçe canavarlaşan bu yalanın taşıyıcılığını da kimi iletişim araçlarıyla birlikte yazılı basın üstlenmiştir. Bunun nedenleri açıktır. "Kalem ile ses en azından kılıç ölçüsünde keskin" görülmüştür. Bunun için olsa gerek, Dr. Goebbels gibi bir propaganda uzmanı şunu demiştir: "Propagandanın gerçekten etkili olabilmesi için arkasında daima keskin bir kılıç bulunmalıdır". Kuşkusuz bu kılıç da basındır. Propagandanın yazılı buyruklarını yerine getirmek için kuşanılmıştır. Reklamcılardan, siyasal partilerden, mali ya da meslek topluluklarından, hükümetlerden para desteği görmüş ve buyrukları daha bir şevkle yerine getirmiştir. A. Huxley'in söyleyişiyle "parayı veren düdüğü çalmıştır". Yani yazılı basını.

D-Siyasî İktidar-Yazılı Basın İlişkileri ve Basın Hürriyeti:

Teknik ilerlemenin bir alanda özellikle önemli sonuçları olmuştur ki bu, haberleşme alanıdır. Matbaanın icadı Rönesans'ın, Reform'un, liberal akımın kesin faktörlerinden biri olmuş ve bunun ucu da sonunda Fransız ihtilaline dayanmıştır⁵⁶. Basın ve iletişimdeki teknolojik ilerlemeler, dünyaya bakış açısındaki köklü değişiklikler ve gelişmeler basının gittikçe etkili bir güç oluşturmasını sağlamıştır. Bundan ötürü de, "otoriter, marksist, serbest ve sosyal sorumluluk rejimlerinin hepsi, yazılı basını 4. Kuvvet olarak nitelemişler; teşrî, kazaî ve icraî organların arasına katmışlardır"⁵⁷. Bunun yanı sıra siyasî hayat içinde de denetim altında tutmak istemişlerdir. Çünkü basın, siyasî iktidarın varlığını devam ettirmesinde önemli bir görev üstlenen kurum olarak belirmiştir. Bundan ötürü, siyasî iktidarlar yazılı basından daima korkmuşlar ama onları kendi çıkarlarına ram etmekten de hoşlanmışlardır. Çünkü bir gazetenin, günlerden bir gün verdiği haberle, iktidarları sarstığı, hatta alaşağı ettiği de görülmüştür.

⁵⁵ Chomsey, *a. g. e.*, s. 11.

⁵⁶ Duverger, *a. g. e.*, s. 136

⁵⁷ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 14

Günümüzde yazılı basın, "gerek haricî ve gerekse dahilî, politikada devletin elinde kuvvetli bir propaganda organı olarak kullanılmak istenmektedir. Bu hususta hükümlerin matbuatla daima iyi ve yakın münasebetler tesis etmek istedikleri görülmektedir. Buna hükümetlerin ihtiyaçları da vardır. Çünkü öyle zaman gelir ki, hükümetler kendilerini gerek dahilde ve gerekse hariçte müşkül vaziyete düşürmeksizin açıkça söyleyemeyeceklerini basına söyletirler"⁵⁸.

Siyasî partilerin iktidar mücadelesindeki muvaffakiyet nisbetinde, basının yardımı ve seçmenler üzerindeki tesirini, batı demokrasilerinde de kuvvetle müşahade etmek mümkündür: Sözgelimi, "İngiltere'de Churchill'in yeniden iktidara gelmesini sağlayan 1950 seçimlerinde; muhafazakar partiyi ceman sekiz milyon tirajlı 4 büyük Londra gazetesi ve 17 milyon tirajlı 7 haftalık dergi desteklediği halde, İşçi Partisi sadece 5 milyon tirajlı 4 Londra gazetesinin ve 9 milyon tirajlı 3 haftalık derginin desteğine ve ilgisine mazhar olmuştur. Keza Amerika'da, 1952'deki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Eisenhower'ın Partisi; tiraj miktarı 40 milyonu aşan ve Amerikan Basınının yüzde altmış sekizinin mümessili olan muhtelif gazeteleri temin etmiş; buna mukabil Stevenson'un partisi ise tiraj yekunu beş buçuk milyonu bulan ve bütün matbuatın ancak yüzde on sekizini teşkil eden birçok mahalli gazetenin kontrol ve idaresini ele geçirebilmiştir. Bu sırada 4 buçuk milyon tirajlı yüzde on dört civarındaki Amerikan basını da tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Neticede Cumhuriyetçilerin adayı Eisenhower'ın lehinde, hemen her eyalette bir kaç neşir organı bulunmasına rağmen Demokratların namzedi Stevenson'u tam 9 eyalette bir tek gazetenin dahi tutmadığı anlaşılmıştır. O kadar ki, bu seçim kampanyası sonunda Stevenson, adeta bir Basın Partisi'nin (one party pres) kendisine karşı cephe aldığını açıkça itiraf etmek lüzumunu duymuştur.

Aynı şekilde 1958'de, yeni Fransız Anayasası referandumunda ve teşrii meclis seçimlerinde. De Gaulle'ün Fransa siyasî tarihinde eşine rastlanmadık bir ekseriyetle muvaffakiyet kazanmasına, her şeyden fazla basının kendisini tam manasiyle desteklemesi ve halkı 5'inci Cumhuriyetin selameti uğrunda bu liderin etrafında birleşmeye teşvik ve tazyik etmesi rol oynamıştır"⁵⁹.

Görüldüğü gibi, siyasî partilerin seçimlerindeki muvaffakiyet şansı ve nisbeti üzerinde, basma düşen hisse pek büyüktür. Basının yardımı olmadıkça demokratik hiçbir rejim'de muayyen bir siyasî otoritenin uzun müddet iktidarda kalması kaideten çok zordur. Amme hak ve hürriyetlerinin savunucusu ve bekçisi olan basın, her an kamuoyunu dilediği istikamete sürüklemeye ve onu bu hususta bütün vasıtaları ile baskı altında tutmaya muktedir-

⁵⁸ Balkanlı, *a. g. e.*, s. 73.

⁵⁹ Balkanlı, *a.g. e.*, s. 73.

dir. Yazılı basının siyasî iktidarlar (bir anlamda devlete) olan sıkı münasebetim, İngiliz Hail şu şekilde ifade ediyor: "Bu gün artık hiçbir devlet basından varestesiz kalmaz. Hiçbir hükümet, modern basını nazarı itibara almaksızın hareket edemez. Gazetelere ya kur yapacaktır veyahut da onlara tahakküm edecektir"⁶⁰.

George Weili'nin "Jurnal" isimli eserinin mukaddimesinde Henri Berr ise şöyle yazıyor: "Gazetecilik ancak hürriyet içinde gelişir ve faydalı-zararlı bütün kuvvetini orada gösterir... Fikirler hususunda mükemmel bir propaganda aletidir, iktidarın karşısında bir kudret olarak çıkar. İşte bunun içindir ki iktidar bazı memleketlerde ve bazı zamanlar diğer memleketlerden ve diğer zamanlardan fazla matbuattan korkar. Onu sansürle veya vergilerle tahdit eder ve hatta kendine ram eder. iktidar matbuatın teşkil ettiği kudreti felce uğratmak veya matbuatı kendi hizmetinde görmek ister"⁶¹.

Bu durum, yazılı basını, siyasî otoritenin düşüncelerin özgürce ifade edilmesini engelleyen çeşitli baskı, sansür veya doğrudan yasaklarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu yüzden de yazılı basın siyasî otoriteye karşı sürekli bir varoluş mücadelesi vermiştir. Siyasî iktidarlar, yazılı basını yasal çerçeveler içinde tutmaya çalışırken, o, söz ve düşüncelerin özgürce ifade edilmesini istemiştir. Milton, söz ve basın hürriyeti konusunda anıt bir eser telakki edilecek olan Areopagitica (İngiltere Parlementosuna, Sansürsüz Basma Hürriyeti Hakkında Nutuk) adlı eserinde şöyle der: "iyi bir kitabı öldürmek, iyi bir insanı öldürmek kadar meş'umdur"⁶². John-Stuart Mili de basın özgürlüğünü savunurken, basın özgürlüğünü haklı ve zaruri gösteren sebepleri şu şekilde ortaya koyar: "Fikirlerin hür bir şekilde ifade edilebilmesi yetkisi, insanlığın fikrî ve doğru olabilmesi de mümkündür. Bu fikri ortadan kaldırmak isteyenler, hiç şüphesiz, sözü geçen fikrin doğru olduğunu inkar etmektedirler; fakat bu şekilde hareket edenlerin yanılmaz kişiler olduğu da söylenemez. Bu kişilerin bütün insanlık adına mesele hakkında hüküm vermek ve diğer şahısların hüküm vermek hususunda mahrum hale getirmeğe elbette hakları olamaz. Kendileri bir fikrin yanlışlığına emindirler diye o fikrin dinlenmesini menetmek, bu konuda kendilerinde mevcut kanaatin mutlak gerçek olduğunun beyan edilmesinden başka bir anlam taşımaz. Tartışmayı durdurmak bunu yapanda yanılmazlık tevehhüm etmek demektir"⁶³. Lord Erskine de benzer bir yaklaşımla, "İnsan Hakları" eserinden dolayı Thomas Paire aleyhinde yürütülmekte olan kovuşturma dolayısıyla yaptığı savunmada şöyle der: "Benim basın hürriyetinin temeli olmak üzere öne

⁶⁰ Balkanlı, a. g. e., s. 74.

⁶¹ Balkanlı, a.g.e., s. 78.

⁶² Dönmezer, Sulhi, *Basın Hukuku*, İstanbul 1968, s. 33.

⁶³ Dönmezer, a. g. e., s. 34.

sürdüğüm ve mevcut bulunmadığı takdirde basın hürriyetinin boş bir sedadan başka bir şey olmayacağına inandığım teklif şudur:

Hakikatleri tahrif etmek niyetinde olmayan, fakat hemcinslerini aydınlatmak çabasında bulunan her insan, akıl ve vicdanının, hatta hatalı da olsa, hakikat olarak kendisine telkin ve ibram eylemiş bulunduğu hususları, bütün milletin akliselimine yansıtabilmelidir"⁶⁴. Fuat Köprülü ise, yazılı basını, demokratik bir rejimin ölçüsü olarak görür: "Bir memlekette hakiki manasıyla demokratik bir rejimin mevcut olup olmadığını anlamak için en sağlam ölçü, matbuat hürriyetidir. Matbuatı tam manasiyle serbest olmayan memleketlerin demokrasiden bahsetmeleri gülünç olur. Hakikaten bütün demokrat memleketlerde matbuat hürriyeti, hemen bütün hürriyetlerin teminatı, koruyucusu mahiyetinde sayılan ve adeta mukaddes addedilen bir hürriyettir. Çünkü ancak bu sebeptendir ki, başka hürriyetlere karşı yapılan tecavüzleri umumî efkara bildirmek ve onları önlemek kabil olur"⁶⁵.

O halde, üzerinde bu denli önemle durulan ve mukaddes addedilen bu basın özgürlüğü nedir? Basın özgürlüğü, "genellikle haber, fikir ve düşünceleri, çoğaltıcı vasıtalarla, serbest olarak ifade edebilmek serbestisi şeklinde tarif edilmiştir. Bu tarife göre Basın hürriyeti haber fikir ve düşünceleri serbest olarak toplayıp, tefsir ve tenkit edip basabilmek yani teksir edici vasıtalarla çoğaltabilmek ve bunları yine serbest olarak yayınlayıp dağıtabilmek haklarını gerektirir"⁶⁶.

Anayasalara dayanan ve bazı memleketlerde özel kanunlarla düzenlenen basın hürriyeti, hukuken mevcuttur denilebilmek için de, geleneksel olarak, şu üç hakkın varlığı daima zarurî görülmüştür:

- 1) Haberleri bilmek, haberlere ulaşmak ve haberleri toplamak hakkı,
- 2) Haber, fikir, düşünce ve kanaatları yorumlamak ve tahlil edebilmek, eleştirebilmek hakkı,
- 3) Haber, fikir, düşünce ve kanaatları tabedebilmek ve matbuaları dağıtabilmek hakkı⁶⁷.

Burada şunu da belirtmeliyiz ki, yeni iletişim araçları basının anlatım özgürlüğü ve bunun uygulanış koşullarının yeniden gözden geçirilmesine yol açtı. Uzun bir süre bu özgürlük yalnızca yayın özgürlüğü olarak ele alınmıştı, yakın geçmişte kitap ya da gazete çıkarma özgürlüğü; günümüzdeyse radyo ve televizyon programlarını yayınlama özgürlüğü. Günümüzde buna bir de alım özgürlüğünü eklemek gerekir; uydu aracılığıyla televizyon yayını

⁶⁴ Dönmezer, *a.g.,e.*, s. 36.

⁶⁵ Balkanlı, *a. g. e.*, s. 26.

⁶⁶ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 14.

⁶⁷ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 69.

ya da telematik şebekeleri sayesinde her alıcının dilediği programı izleyebilmesi, her vericinin haber ve görüş yayma özgürlüğünün bir parçası olacaktır. Dolayısıyla "basın özgürlüğü" terimi yerine, "haberleşme özgürlüğü" tabirinin kullanılmasının uygun olacağı şimdiden kimilerince kabul edilmiş durumdadır.

Yukarıda verilen tariften anlaşılacağı üzere, basın özgürlüğü, denilebilir ki, matbaanın icadından sonra meydana çıkmıştır. Basın özgürlüğünden "önce gelen ve halen de basın hürriyeti ile birlikte mevcut olan, tarihten daha eski, asıl hürriyet, söz hürriyeti olmuştur. Hiç şüphesiz bugün de basın hürriyetinin esasını söz hürriyeti teşkil etmektedir. Söz hürriyeti, yani fikirleri sözle ifade etmek ve tartışmak serbestliği mevcut olmayınca basın hürriyetinden söz edilemez. Bu sebep dolayısıyladır ki, en eski devirlerden itibaren söz hürriyetinin faziletlerini, hür ve demokratik bir idare tarzı bakımından önemini ifade eden filozoflara, fikir ve edebiyat adamlarına her zaman tesadüf edilmiştir"⁶⁸.

Öteden beri, söz ve basın özgürlüğünün faziletlerini belirtmek için sürdürülen çabalar günümüzde de ve dünyanın hemen her yerinde canlılığını devam ettirmektedir. Söz ve basın özgürlüğü, basın hukuku konularında otorite sayılan Zechariah Chafee Jr., söz ve basın özgürlüğü lehindeki delilleri, özetle şöyle izah ediyor:

a) Yeni fikir ve düşüncelerin meydana çıkabilmesi için söz ve basın hürriyeti şarttır. Yeni fikirleri, eyledikleri yenilik veya mütaddan ayrılan şekilleri yahud popüler olmamaları dolayısıyla, hatta memlekette büyük çoğunluğa dayanmış olsalar da, hükümetlerin menedebilmeleri kabul edilecek olursa, söz ve basın hürriyeti böylece yokedilmiş ve topluluk fikrî bir atalet, hissizlik içine atılmış olur.

b) Mevcut toplum standartlarının her zaman yeniden gözden geçirilip tahlillere tabi tutulması gerekir. Söz ve basın hürriyeti mevcut bulunmazsa bunun icrasına imkan kalmaz.

c) Halkın siyasal faaliyetlere ve siyasal sürece katılabilmesi için söz ve basın hürriyeti zorunludur.

d) Uzun vadeli amaçların, kısa ve gündelik maksatların tahrik eylediği faaliyetler üzerinde zafer kazanabilmesi için fikirleri ifade hürriyeti de şarttır.

e) Söz ve basın hürriyeti, toplumu, iktidarda bulunanların hatalarına karşı himaye edebilmek için zorunludur. Ancak açık ve serbest münakaşa imkanının varlığı halindedir ki, resmî görüş ve tatbikatın değeri ve fazileti

⁶⁸ Dönmeler, a. g. e., s. 15

tebarüz edebilir. Münakaşasına müsaade olunmayan bir tatbikat veya görüş tarzı, dünyanın en mükemmel ve en mutlu sonuçlarını husule getirmeye müsait faaliyetlerden birisini teşkil edebilir; fakat münakaşasına müsaade edilmediği sürece daima şüphe bulutları ile kaplanacak veya değeri beliremeyecektir.

f) İnsanın haysiyet ve şeref sahibi olarak yaşayabilmesi için hürriyete ihtiyacı vardır.

g) Söz ve basın hürriyeti neticede, fertlerin içinde çok daha mesut olarak yaşayabilecekleri toplulukların teşekkülünü sağlamaktadır. Zira söz ve basın hürriyetine getirilen sınırlamalar, toplum mensuplarını, zamanla, bir şüphe ve korkaklık atmosferi içine atmakta ve medeniyetin gelişmesi için zorunlu yeni fikirlerin teşekkülü süreci böylece imha edilmiş olmaktadır⁶⁹

Basın özgürlüğünün lüzumuna inananların yukarıda sıraladıkları gerekliliklere karşılık, söz ve basın özgürlüğü aleyhine ileri sürülen ve basın özgürlüğü düzenlemesi isteyenler de yok değil. Bunların görüşleri de şu şekilde özetlenebilir:

a) Millî birlik, söz ve basın hürriyetinin sınırlamasını gerektirir; zira millî birlik, millî geleneklerin muhafazasını zorunlar; her türlü yeni ve millî geleneklerle çatışan fikirlerin serbestçe izharına müsaade edilemez.

b) Korunmaya değer olmayan fikir ve düşüncelerin himayesine götüren söz ve basın hürriyeti himayeye değer olamaz.

c) Bazan bir kimsenin muhakeme ve düşünce tarzının doğruluğuna itimad etmek herkesi konuşturmaktan daha hayırlıdır.

d) Bazı söz ve yazılan yasaklamak, bunların tehlikeli fiil ve hareketler haline gelmesini önlemek bakımından zorunludur⁷⁰.

Basın özgürlüğü lehine ve aleyhine söylenenler süredursun, şurası muhakkak ki, toplumların siyasî yapılarının basın özgürlüğü ile direk ilişkisi vardır. "Her devlet rejimi, kendisine uygun basın ister ve bundan dolayı da rejimler, basının tabi oldukları kanunî mevzuatı buna göre tanzim eder"⁷¹. Kimi rejimlerde basma yasalar çerçevesinde bir özgürlük tanınırken, kimi rejimlerde de ancak kendi amaçlarına hizmet edecek bir doğrultuda özgürlük tanınır. Şimdi bunları değerlendirmeye çalışalım:

a) Liberal düşünceden etkilenerak oluşturulmuş rejimlerin basın özgürlüğü alanındaki ilk önemli temsilcileri J. Mikon ve bir asır sonra J. Erskine

⁶⁹ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 16

⁷⁰ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 17.

⁷¹ Perin, Cevdet, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, İstanbul 1974, s. 98.

ve T. Jefferson'dur. Milton'un "İngiltere Parlementosuna, Sansürsüz Basma Hürriyeti Hakkında Nutuk" adlı eserinde savunduğu fikir şudur: "İyi bir kitabı öldürmek, iyi bir insanı öldürmek kadar meş'umdur"⁷².

Milton serbest tartışma hürriyetinin bazı hallerde sınırlanacağını teorik olarak kabul etmemekte fakat bunun zemin ve mekan şartları içinde önlene-meyeceğine inanmaktadır. Erskine ise; "Benim anlayışıma göre her insan, kendisine ait olan fikri bir başkasına zarar vermeyecek şekilde, genel olarak bütün çevresine ve hatta dünyaya anlatabilmeli ve bunun için mes'ul olma-malıdır"⁷³ demektedir.

1689 İngiliz Haklar Beyannamesi içinde Liberal eğilimli basınla ilgili tek bir ibare yoktu. "Ama, basın hürriyetinin asıl mücadelesini naşirler ve gazeteciler vermişlerdir. 1694 yılında izinli gazete çıkarma sisteminin kaldırılmasından sonra ortaya çıkan boşluk tarafları ister istemez şaşırtmıştı. Ama Parlementonun haysiyetli meselesi, kişilerin basın yolu ile tecavüze uğradıklarını iddia edişleri, hükümetteki kontrol taraftarlarını adeta kuvvetli ve haklı duruma getirmişti. Bunun mücadelesi ayrıca uzun zaman yapıldı. Fox Kanunu denilen ve Hükümete hakaret eden basın organlarına verilecek olan cezaları bir jüri vasıtası ile tayin eden tasarı nihayet İngiltere'de 1843 tarihli kanunla milletlerarası tesirini kaybetti. XVIII. asır hukukçuları basın hürriyetinin hudutlarını tayin etmeğe çalışmaktaydılar. İki ünlü İngiliz hakimi, Lord Mansfield ve Başhakim Blackstone, ananeperest İngiliz anlayışına göre bir felsefe getirdiler. Bunlar Basın Hürriyeti anlayışı olarak Parlementonun getirdiği kanunların üstünlüğü nazariyesini savunmaktaydılar. Blackstone Beyannamesi şunları öngörmekteydi: Basın hürriyeti elbette serbest bir devletin niteliğine uygun olmak zorunluluğundadır. Her hür kişinin, toplum önünde hoşuna gideni veya gitmeyenini ifade etmek konusunda tartışmasız hakkı vardır. Bunu ortadan kaldırmak basın hürriyetini imha etmekten başka birşey değildir. Fakat, eğer neşriyat yanlış, kasıtlı ve kötü bir maksada matuf ise, yayını yapan kimsenin elbette hatasının kefaretinin ödemesi gerekir.

Erskine ve Jefferson basın hürriyetim Anayasa teminatı altına koymak isterlerken Mansfield ve Blackstone yavaş yavaş aynı görüşü savunmaktaydılar. Erskine, devlete karşı yapılan yayınlarda, hakikat dışı ifadeler olsa dahi, naşirin hüsnüniyetle hareket ettiği hallerde bir cezaya müstahak olma-ması gerektiğini savunmaktaydı"⁷⁴.

Liberal rejimlerde genel olarak yazılı basın, hükümetin bir aleti değildir. Aksine basının hükümet kontrol ve tesirinden mutlaka uzak kalması gerek-

⁷² Dönmezer, *a. g. e.*, s. 33.

⁷³ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 22.

⁷⁴ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 22-23.

mektedir. Amerika'nın İnsan Hakları Beyannamesi'nde yazılı hükümler, bu sistemin meydana gelmesine yardımcı olmuştur. Liberalist eğilimde olanlar, devletin ve hükümetin haber kaynaklarını idare etmelerine karşıdırlar. Basına siyasî iktidar tarafından yapılan yardımlara da mutlak şekilde muhaliftirler. Ayrıca basma siyasî iktidarın müdahalesini de istemezler⁷⁵. Onlara göre "gerçeği, doğruyu bulacak olan kamuoyudur. Kamuoyuna yukarıdan emir vererek, şu gerçektir, bu değildir demek, uygar bir tavır olmaz. Bundan dolayı basın ancak siyasal demokrasilerde var olabilir, onsuz işleyemez. Bunlar, rejimi ayakta tutan iki direk gibidirler. Birbirlerine sağlam bir kemerle bağlanmışlardır. Birinin sarsılması demek, diğerinin de sarsılması demektir. Basın özgürlüğü tüm özgürlüğün ayrılmaz bir parçasıdır. Özgürlük ve demokrasi ya tümüyle kabul edilir, ya da hiç kabul edilmez"⁷⁶. Ancak 19. yüzyılın sonuna doğru bu görüş kanıların ve fikirlerin bir rekabet kanununa göre savunulması olarak kabul edildiği için çeşitli eleştirilere uğramış ve mahzurlu görülmüştür.

b) Faşist ve nasyonal sosyalist rejimler, başta bulunan siyasî kuvvetin hakimiyetini öngörmekte ve basını bu kudretin hizmetkârı kabul etmektedir. İtalyan Faşizmini kuran Mussolini 10 Ekim 1928 tarihinde "Bir Vazife Olarak Gazetecilik" konusunda verdiği bir nutukta, gazetecinin Faşist devlet karşısındaki rolünü şu suretle tarif etmiştir: "Totaliter bir rejimde, basın bu rejimin bir unsurudur ve bu rejimin hizmetinde bir kuvvettir. Bu sebep dolayısıyla ki, bütün İtalyan basını faşisttir. Bu tartışılmaz gerçek faşist gazetecilik faaliyeti bakımından bir direktif prensipi ortaya koymaktadır. Rejime zararlı olan herşeyden sakınılacaktır; rejime faydalı olan herşey yapılacaktır"⁷⁷. Bu esastan hareket eden faşistler, yayınladıkları 26 Şubat 1928 tarihli bir kararnamenin ilk maddesinde gazeteciliğin ancak meslek siciline kaydedilmiş bulunan kimseler tarafından yapılabileceğini tesbit etmişlerdir. Bu suretle sicille raptolunma mecburiyeti hükümete, her türlü muhalefette bulunacak olan gazetelerin bu faaliyetlerini önlemek imkanını sağlamıştı. Sonra bu sistem amatörler için yazı yazabilmek imkanını da ortadan kaldırmıştır. Mussolini şöyle demiştir: "Totaliter bir rejimde basın, bu rejimin bir unsurudur. Hakkımızda öteden beri söylenen ve faşist istibdadının basın hürriyetini boğduğu tarzında yürütülen ithamlara itibar edilemez... Bizim rejimimizde de teessüs etmiş bulunan gazeteci hürdür, zira yalnız bir gayeye, bir rejime hizmet etmektedir; hürdür zira rejimin kanunlarının tayin eylediği sınır içerisinde eleştirme ve kontrol fonksiyonlarını ifa etmektedir ve edebilir"⁷⁸.

⁷⁵ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 24.

⁷⁶ Ferin, *a. g. e.*, s. 100

⁷⁷ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 47-48.

⁷⁸ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 48.

Hitler de, Mussolini gibi gazetecilik yapmış bir kimse olarak basın büyük rol ve önemini kavramış, bu vasıtayı sadece amaçlarını gerçekleştirmek maksadıyla kullanmak istemiş ve bu gayesini nasyonal sosyalist partisinin menfaatlerini savunan gazetelerin yayımına müsaade etmek ve sadece nasyonal sosyalist gazetecilere neşriyatta bulunmak yetkisini tanımak suretiyle gerçekleştirmiştir. Devletin karşısında gazetecinin durumunu 4 Ekim 1933 tarihli "Yazı işleri Müdürleri Kanunu" (Schriftleitergesetz) şu suretle tayin ediyor: Gazetecilik bir kamu faaliyeti teşkil eder ve devlet tarafından düzenlenir. Reichskulturkammer'in kamu, halk ve devletin iyiliğini sağlamak için teşkili ve bir meslek sicilinin vücuda getirilmesi totaliter devlete fikir hayatım kendi isteklerine göre yönetmek ve yine arzu etmediklerini gazetecilikten ayırmak imkanı vermiştir. Artık böyle bir rejimde gazetecilik özel bir müessese olmaktan çıkmakta, devletin çarklarından biri haline gelmektedir. Tabii olarak böyle bir rejimde basından ve hürriyetinden söz etmek bir hayalden bahsetmektir⁷⁹.

Franko İspanyasında da, basın çok sıkı bir kontrole tâbi tutulmuş, rejime ait bütün tenkitler yasaklanmıştır. 22 Nisan 1948 tarihli kanun tarafından basın hakkında konulmuş bulunan ve gerekçede yer alan esas şudur: "Mevkut basın milli müessesesini örgütlendirmek, nezaret altında bulundurmamak ve kontrol etmek görevi devlete aittir..." İspanyollar sarimin 12. maddesine göre: "... Basın hürriyeti devlet tarafından, kararnameler yayınlanması suretiyle kısmen veya tamamen ortadan kaldırılabilir"⁸⁰.

Görülüyor ki, gerek faşist, gerek nasyonal sosyalist rejimlerde yazılı basın, siyasî iktidarın otoritesinden ve onun çizdiği hudutlardan dışarı çıkamaz. Granet'in söylediği gibi, "Matbuat, diktatörler için kıymetli bir yardımdır. Bir taraftan bu diktatörlerin bazı siyasî meseleleri atfettikleri ehemmiyeti belirtmeğe, -diğer taraftan bağlılarına da hangi yola girmelerinin istendiğini göstermeğe hizmet eder"⁸¹.

c) Komünist rejimlerde her şeyden evvel proleter diktatörlüğünü sağlamak ilk hedeftir. Bu bakımdan, komünist rejimlerde, yazılı basın, kitle haberleşmesini temin bakımından mutlaka zorunludur. Basın, ya resmî bir çevrenin, ya da partinin organı ve malıdır; kısacası basın devlet tekelinde bulunmak zorundadır. Ayrıca, sosyalist rejimlerde gazete çıkartmak için gazetenin ve gazetecinin mutlak şekilde kolektif güdücü, propagandacı ve kütleyi sosyalizm açısından örgütleyici olması gerektir⁸². Komünist rejimler. Batı demokrasisi sistemi içinde, basın hürriyeti, ezilmiş ve sömürülmüş kit-

⁷⁹ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 48-49.

⁸⁰ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 50.

⁸¹ Balkanlı, *a. g. e.*, s. 80.

⁸² Bardakçı, *a. g. e.*, s. 16, 29.

leleri, gazete sayılarını milyonlarca basmak suretiyle sistematik olarak, bıkmaksızın, aralıksız surette ve her gün aldatmaları, çürütmeleri için zenginlere verilmiş bir yetkiden başka bir şey değildir. Basın hürriyeti bütün vatandaşların, istisnasız olarak fikir ve düşüncelerini serbestçe ifade edebilmeleri demektir. Bu böyle midir? Gerçek şudur ki, yalnız zenginler ve büyük partiler hakikat tekeliğini ellerinde tutmaktadırlar..."⁸³. "Emekçiler için gerçek bir demokrasiyi gerçekleştirebilmek, kapitale sahip olanlardan, yazarları, keyiflerine göre angaje edip yazı yazdırmak, basın evlerim satın almak ve gazeteleri rüşvetle beslemek imkanını kaldırmakla mümkün olur. Bunun içinse kapital boyunduruğunu kırmak ve dirençleri bertaraf etmek gerekir... Kapitalistler, zenginler tarafından basının satın alınması hürriyetim, kamuoyu denilen şeyi yanıltmak ve imal etmek için serveti kullanmak hürriyetini, basın hürriyeti olarak adlandırmaktadırlar..."⁸⁴.

Batı basını eleştiren Vişinski'nin ortaya koyduğu görüş de, Lenin'in görüşünden farklı değildir: "Batı basını herşeyden evvel Kamu Burjuva hukukuna dayanır. Mesela London Times gazetesi, Lloyd Bankası ile diğer bankaların kanaatleri dışında yayın yapmaktan daima kaçınır. Çünkü onların kontrolü altındadır. Hearst zincirine bağlı olan gazetelerde çıkan her haberin ve yorumun mutlaka kapitalist çevrelerin kontrolü altında olduğu da bir gerçektir. Sansür olmadığım söyledikleri halde, böylesine bir kanaat aksettirmiş herşeyden evvel açık bir sansürden başka bir şey değildir. Bu sansür ise sınıfların kontrol etmedikleri söylenen basının sınıf kontrolünden başka hiçbir şey değildir. Oysa gerçek basın hürriyeti sosyalist nizamı ve emekçi sınıfın, yani hakiki sınıfların hürriyetini ve refahını temin için anlaşılması gerekli basın hürriyetidir"⁸⁵. Anlaşıldığı üzere, Vişinski'ye göre basın özgürlüğü herşeyden önce sınıf kontrolüne dayanmaktadır.

Stalin ise 5 kasım 1927 tarihinde Sovyetler ihtilalinin jübilesi vesilesi ile bir nutkunda basın özgürlüğü hakkındaki fikrini şu suretle ifade ediyor: "Burjuvazi için basın hürriyeti tanımıyoruz. Bizde yenilmiş ve tabi olmuş burjuvazinin menfaatlerini temsil eden menşevikler ve sosyalist ihtilalciler için basın hürriyeti yoktur, biz hiç bir zaman bütün sınıflara basın hürriyetini tanımayı ve bütün sınıfların saadetini sağlamayı taahhüd etmedik. Bütün bunlara rağmen proletarya diktatörlüğünden, burjuvaziye basın hürriyetini bahşetmesi nasıl istenebilir"⁸⁶.

5 Aralık 1936 tarihli Sovyetler Anayasası, 125. maddesinde basın özgürlüğünü teminat altına aldığını beyan ediyor, fakat "işçilerin menfaatlerine

⁸³ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 50-51

⁸⁴ Dönmezer, *a. g. e.*, s. 51

⁸⁵ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 28.

⁸⁶ Bardakçı, *a. g. e.*, s. 51-52

mutabık olarak ve sosyalist sistemi takviye etmek gayesiyle" bunu kabul ediyor. Demek oluyor ki, bu maksadın dışında kullanıldığı takdirde basın özgürlüğü söz konusu değildir⁸⁷. Hiç kuşkusuz bu durum, komünist rejimlerin bulunduğu peyk devletlerin yazılı basını için de geçerlidir.

d) Özgürlüğün "siyasal iktidar-kişi ilişkisi" kavramı içinde ele alındığı çağdaş demokratik rejimlerde devlet, kişi özgürlüklerini sağlayacak toplumsal yapıyı korumakla yükümlü aygıt olarak tanımlanmaktadır. Buna göre kişi, anayasal düzene uygun düşünmek zorunda değildir. Ancak, anayasaya ve kanunlara uygun davranmak, düzeni anayasada yer almayan yöntemlerle değiştirmeye kalkmamak zorundadır. Bu çerçevede düzeni değiştirmeyi amaçlayan düşünce ve görüşlerin de özgürce açıklanmasını, siyasal iktidar da içinde olmak üzere her kurum ve kuruluşun özgürce eleştirilmesini, halkın haber almasını, öğrenmesini, olaylar ve sorunlar üzerinde düşünmesini sağlayacak araç yazılı basındır. Dolayısıyla bir ülkede anayasa veya yasalarla düşünceye sınır getirilmesi, gazetecilerin, yazarların yazarken, haber verirken ceza korkusuna düştükleri görülmekte, dolayısıyla bu durum; kendi kendilerini denetlemeleri sonucunu doğurmaktadır. Bu denetleme de düşüncenin özgürce açıklanmasına engel olacağından, "dolaylı sansür" anlamına gelmektedir. Çağdaş Demokratik rejimlerde yazılı basının özgürce çalışmasını engelleyecek her şey, örtülü veya gizli sansür olarak kabul edilmektedir⁸⁸.

Öte yandan, çağdaş demokratik rejimlerde, yazılı basın özgürlüğü kanunlarla koruma altına alınmış, basın özgürlüğünün düzenlenmesini ifade eden bir takım yasaklar da getirilmiştir. Çünkü "matbuat hürdür, fakat efalinden (fillerinden) mes'uldür"⁸⁹. Özgür basın görevini yerine getirirken muayyen şahıslarla meşgul olamaz. Onların fikir ve icraatlarını münakaşa etmek gerekirse, olayları kasten tahrif edemez. Şahsî hücumlar yapamaz, ithamlar ve şüpheler ortaya atamaz, o sadece objektif bir tenkid ve izahta bulunabilir⁹⁰.

Hemen burada şunu da belirtelim ki, siyasî iktidarın "ulusal çıkarlar", "devlet güvenliği" gibi gerekçelerle basını denetim altına alma çabaları "basın özgürlüğünün kötüye kullanılması önleme" adı altında yürürlüğe sokulmaktadır. Günümüzde geliştirilen yöntem ise, "Basın Konseyi" tipi meslekî kuruluşlar aracılığıyla basının kendi kendini denetlemesidir⁹¹. Öte yandan, "gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde basının özgürlüğü ve sorumlu-

⁸⁷ Bardakçı, a. g. e., s. 52.

⁸⁸ *Thema Larousse /Tematik Ansiklopedi*, İstanbul 1993-1994, s. 442.

⁸⁹ Balkanlı, a. g. e., s. 78.

⁹⁰ Balkanlı, a. g. e., s. 78.

⁹¹ *Thema Larousse /Tematik Ansiklopedi*, İstanbul 1993-1994, s. 442.

luğu arasındaki sınır konusunda güçlü görüş ayrılıkları vardır. Sömürgeleikten yeni kurtulmuş, hassas politik yapılara sahip bir çok genç ülke çoğunlukla serbest seçimler sonucu kurulmuş ya da kendi kültürel sistemlerince uygun görülmüş yönetimlere sahiptir. Yönetimler ekonomik, toplumsal ve siyasi kurumları oluşturmalarının yollarını ararlarken kendilerini ülke basınına serbesti tanıyacak kadar güçlü hissetmiyorlar. Kurumların kuvvetli olduğu ve ekonominin bağımsız bir basını destekleyebildiği yerlerde, hükümetler ve basın arasındaki ilişkileri yönlendirici kuvvetler çok farklıdır. Batılı sistemler, Amerika'daki Watergate tecrübesinin gösterdiği gibi eleştirilere karşı koyacak kadar olgun ve güçlüler; Üçüncü Dünya ülkelerinin ise bu kadar güçlü oldukları söylenemez⁹².

Şuraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmeler gösteriyor ki, toplumsal çıkarın savunucusu, halkın duygu ve düşüncelerinin sözcüsü olan yazılı basın, şu veya bu şekilde siyasi iktidarların etkisinde kalmaktadır. Söz ve düşünceyi herhangi bir baskı altında kalmadan açıkça ifade edebilmek için de, çoğu zaman siyasi iktidarla ve belli çıkar gruplarıyla çatışmaya girmektedir. Genel olarak ortaya çıkan sonuç şu ki; günümüze kadar yazılı basın, bilgilendirmenin başlıca aracı olmuştur. Zorba yönetimler baskı öncesi sansürle, ya da açık ve kesin yasaklamalarla bu güce duvar çekmeye çalışmaktadır. Hürriyete arkasını dönen çağdaş yönetimlerde bulunan çözüm, gazete, süreli yayın, kitap, risale, afiş olsun; bütün yayınların, devlet yayınlarının tekelinde toplanmasıdır. Belirtilen tekel sansürden daha etkilidir; çünkü dizginleri tutanların kabul etmediği hiçbir şey basılamaz. Demokrasiyle yönetilen bir ülkede, yayıncıdan ret cevabı alan bir yazar başka bir yayıncıya başvurabilir; eserini kendi cebinden para vererek, başka kaynaklardan yardım alarak bastırabilir; süreli bir gazete çıkarabilir ve bildiriler yayınlayabilir, Hürriyete yabancı ülkelerde, devlet yayınlarının geri çevirdiği her eser, değeri ne olursa olsun, yok edilmiştir. Yönetimin çizgisinden sapan yazarlar, şairler, sanatçılar, düşünürler, ilim adamları yaratma ve fikirlerini ifade imkanından yoksundurlar⁹³.

Sonuç:

Toplum, birlikte yaşamak ve çalışmak için birbirleri ile olan ilişkilerini ifade eden kurallara muhtaç olan insanlardan kuruludur. İnsanlar kalıplaşmış ilişki düzenlemeleri içinde bir sistem, bir örgütlenme, bir yapı içinde toplumsallaşırlar. Herhangi bir toplumsal örgütlenmenin ön şartlarından biri de iletişimdir, iletişim olmaksızın topluluk mümkün değildir. Artık bütün insan

⁹² Bkz. Mevlana, Hamid. "Yeni Enformasyon Düzeni", *İlim ve Sanat* (Çev. Semp Gülnihal), Mayıs 1985, s. 11.

⁹³ Bouthoul, a. g. e., s. 131

toplulukları enformasyon toplumları olmuşlardır. İnsanlar sosyal münasebetler sırasında bir sonraki nesle, sahip oldukları değerleri iletişim yolu ile devrederler. Dolayısıyla bu değerlerin nesillere aktarımında ve korunmasında kitle iletişim araçlarının rolü tartışılmaz. Kitle iletişim araçları içinde ise yazılı basın oldukça büyük bir yeri vardır. Son yıllarda gözlemlenen elektronik teknolojisindeki patlamalar, yazılı basını önce radyo, sonra televizyon, şimdilerde teletext gibi güçlü rakiplerle karşı karşıya getirmiştir. Ama yine de yazılı basın, modern hayatın içinde sağlam bir vere sahiptir.

Çağdaş toplumlarda fikirler, yüzyüze tartışmanın mümkün olmayacağı kadar çok sayıda insana ulaşmakta; kamu, modern kitle haberleşme araçları vasıtasıyla belirli fikirleri tartışmasız kabul etmek zorunda kalan yığınlar haline gelmektedir. Haberleşme sistemi öyle bir durumdadır ki; karşı sorunların eleştirilerin etkili olması pek mümkün değildir.

Grup ya da örgütün dışsal ilişkilerini sağlıklı bir biçimde yürütebilmesi için kendi içinde tutarlı ve verimli bir iletişim ağı geliştirmesi zorunludur. Siyasal ilişkilerde iletişim; karmaşık bir yapı arz eden siyasal ve toplumsal sistemle ilişkide, iletinin oluşturulması ve tepkilerin alınması kadar sağlıklı bir biçimde kurulmasında, siyasal örgüt ya da görüşün yeniden üretimi ve sürdürülmesinde son derece önem kazanmaktadır. Seçim, referandum ve plebisit türünden olaylar, siyasal liderler ve yorumcularla, kamuoyu yapımcılarının yasal yollarla siyasi hayata katılmayı artırmaya çabaladıkları dönemleri oluşturmaktadır. Seçim konuşmalarının kapsamına dikkat edilecek olursa, siyasal partilerin, kendilerini destekleyeceklerini umdukları topluluklara davetiye çıkartmayı hiçbir zaman ihmal etmedikleri göze çarpacaktır. Bu açıdan kitle iletişim araçları siyasi hayata katılmak için propagandalarını yayan araçlar olmaktadır.

İçinde yaşadığımız birbirleriyle çarpışan bu ideolojiler yeni iletişim araçları, yeni teknikler ve demagogların yönlendirdiği kitle hareketlerinin cazibesi aracılığıyla tüm milletlerin toplu olarak ikna edilmeye muhatap oldukları son derece açıktır. Dolayısıyla da politikacılar, devlet adamları ve diktatörler, her zaman halkı şahıslarına ve hükümet sistemlerine bağlamaya çalışmışlardır. Dün olduğu kadar bugün de, diğer kitle iletişim araçları gibi yazılı basın da siyasi propagandanın bir aracı olmaya devam etmektedir.

Şurası muhakkak ki, basın ve iletişimdeki teknolojik ilerlemeler, dünyaya bakış açısındaki köklü değişiklikler ve gelişmeler basının gittikçe etkili bir güç oluşturmasını sağlamıştır. Bundan ötürü de liberal, faşist-nasyonal sosyalist, marksist ve çağdaş demokratik rejimlerin hepsi, yazılı basını, siyasi hayat içinde denetim altında tutmak istemişlerdir. Çünkü yazılı basın, siyasi iktidarın varlığını devam ettirmesinde önemli bir görev üstlenen kurum olarak görülmüştür. Siyasi partilerin seçimlerdeki başarı şansı ve oranı

üzerinde, basına düşen hisse pek büyüktür. Basından yardım almadıkça demokratik bir rejimde belli bir siyasi otoritenin uzun müddet iktidarda kalması oldukça zordur. Bir gazetenin günlerden bir gün verdiği haberle iktidarı sarstığı, hatta alaşağı ettiği görülen şeydir. Amme hak ve özgürlüklerinin savunucusu ve bekçisi olan basın, her an kamuoyunu dilediği istikamete sürüklemeye ve onu bütün vasıtaları ile baskı altında tutmaya muktedir. Bunun için siyasi iktidarlar yazılı basından daima korkarlar, onu nazarı itibara almaksızın hareket etmezler. Yazılı basına ya kur yaparlar veyahut da onlara tahakküm etmeye çalışırlar.

Bu durum, yazılı basını siyasi otoritenin düşüncelerin özgürce ifade edilmesini engelleyen çeşitli baskı, sansür veya doğrudan yasaklarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu yüzden de yazılı basın siyasi otoriteye karşı sürekli bir varoluş mücadelesi vermiştir. Siyasi iktidarlar, yazılı basını yasal çerçeveler içinde tutmaya çalışırken, o, söz ve düşüncelerin özgürce ifade edilmesini istemiştir.

Halkın duygu ve düşüncelerinin sözcüsü olan yazılı basın, şu veya bu şekilde siyasi iktidarların etkisinde kalmaktadır. Söz ve düşüncüyü herhangi bir baskı altında kalmadan açıkça ifade edebilmek için de, çoğu zaman siyasi iktidarla ve belli çıkar gruplarıyla çatışmaya girmektedir. Genel olarak ortaya çıkan sonuç şu ki; günümüze kadar, yazılı basın, bilgilendirmenin başlıca aracı olmuştur. Zorba yönetimler baskı öncesi sansürle, ya da açık ve kesin yasaklamalarla bu güce duvar çekmeye çalışmaktadır. Hürriyete arkasını dönen çağdaş yönetimlerde bulunan çözüm, gazete, süreli yayın, kitap, risale, afiş olsun; bütün yayınların, devlet yayınlarının tekeline toplanmasıdır. Belirtilen tekel sansürden daha etkilidir; çünkü dizginleri tutanların kabul etmediği hiç bir şey basılamaz.